

МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ *DREAM* В АНГЛОМОВНОМУ ПСИХОАНАЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

В статті розглядаються засоби метафоричної репрезентації концепту *DREAM* у англomовному психоаналітичному дискурсі. Дається визначення психоаналітичного дискурсу, визначається місце концепту *DREAM* в межах цього типу дискурсу, а також проводиться аналіз засобів метафоричного вираження досліджуваного концепту. Серед образних метафор, представлених у психоаналітичному дискурсі для вираження концепту *DREAM*, виділяються такі як "сон-посланець", "сон-міст", "сон-подарунок", "сон-кінофільм", "сон-тіло", "сон-загадка", "сон-пророцтво", "сон-здійснення бажання". Досліджуються когнітивні метафори, за допомогою яких відбувається репрезентація концепту *DREAM*, зокрема "сон-інструмент", "сон-об'єкт роботи", "сон-результат".

Ключові слова: метафора, метафоричний образ, когнітивна метафора, дискурс, сновидіння, психоаналіз.

В статье рассматриваются средства метафорической репрезентации концепта *DREAM* в англоязычном психоаналитическом дискурсе. Дается определение психоаналитического дискурса, а также места концепта *DREAM* в рамках этого типа дискурса. Проводится анализ средств метафорического выражения исследуемого концепта. Среди образных метафор, представленных в психоаналитическом дискурсе для выражения концепта *DREAM*, выделяются такие как "сон-вестник", "сон-мост", "сон-подарок", "сон-кинофильм", "сон-тело", "сон-загадка", "сон-пророчество", "сон-исполнение желания". Исследуются когнитивные метафоры, с помощью которых осуществляется репрезентация концепта *DREAM*, такие как "сон-инструмент", "сон-объект работы", "сон-результат".

Ключевые слова: метафора, метафорический образ, когнитивная метафора, дискурс, сновидение, психоанализ.

The article deals with the ways of metaphoric representation of the concept *DREAM* in the English language psychoanalytic discourse. The definition of psychoanalytic discourse is given, and the place of the concept *DREAM* is defined within this type of discourse. The means of metaphoric realization of the researched concept are studied. Among the metaphors that are used in psychoanalytic discourse to represent the concept *DREAM* the following have been analysed: "dream is a messenger", "dream is a bridge", "dream is a gift", "dream is a movie", "dream is a body", "dream is a puzzle or mystery", "dream is a prophesy", "dream is a wish fulfillment". Cognitive metaphors that are used to represent the concept *DREAM* are analysed, among them "dream is an instrument", "dream is an object of work", "dream is the result of work".

Key words: metaphor, metaphoric image, cognitive metaphor, discourse, dream, psychoanalysis.

Психоаналізу як науковій дисципліні приблизно 200 років. Предметом його вивчення стала взаємодія свідомих і несвідомих імпульсів, установок, комплексів у психіці людини. Значна увага приділяється дослідженню зони "несвідомого" (*the unconscious*) і його впливу на свідомість індивіда. Для цього використовуються різні методи: побудова асоціативних рядів, елементи художньої творчості (малювання, ліплення), гра з піском, тощо. Проте, найважливішим і найбільш безпосереднім джерелом доступу до несвідомого вважаються сновидіння. Аналіз сновидінь дозволяє виводити на поверхню свідомості найглибінніші образи, емоції, переживання, що дозволяє краще розуміти структуру психіки аналізанда.

Концепт *DREAM* є одним із центральних концептів психоаналітичного дискурсу. Метою цього дослідження є вивчення способів метафоричної репрезентації концепту *DREAM* в англomовному психоаналітичному дискурсі. Під психоаналітичним дискурсом ми розуміємо наукові й науково-практичні статті, монографії, матеріали наукових конференцій, психоаналітичних шкіл, практичних аналітичних семінарів. Надзвичайно важливою формою психоаналітичного дискурсу є, безперечно, власне перебіг аналітичної сесії, процес спілкування аналітика з аналізандом. Проте, через правило про нерозголошення безпосереднього змісту психоаналітичних сесій доступ до таких матеріалів є вкрай обмеженим. Тим більш цінними є уривки наукових статей із психоаналізу, в яких представлені елементи безпосереднього спілкування аналітика з аналізандом на матеріалі вже завершених випадків, що публікуються з дозволу клієнта.

Актуальність статті зумовлена, з одного боку, загальною антропоцентричною спрямованістю сучасних лінгвістичних досліджень і, з іншого боку, відсутністю лінгвістичних досліджень психоаналітичного дискурсу. **Матеріалом** дослідження послужили наукові статті з психоаналізу, присвячені роботі зі сновидіннями.

Під час вивчення психоаналітичних статей, присвячених сновидінням, було виявлено ряд **метафоричних образів**, за допомогою яких аналітики й їх клієнти виражають свої уявлення про сні. Найбільш уживаними метафорами виявилися наступні:

1. ***Dream is a messenger.*** Сновидіння уявляють як посланця з простору несвідомого, з царства архетипів:

Such aspects diminish nothing of the fascination dreams exert on us. Messengers of the realm of the unconscious, they remain an attraction requiring ever renewed approach [24].

We must emphasize that psychoanalysis doesn't consider dreams as a product of our prophetic ability, neither as gods' messenger [25].

2. ***Dream is a bridge.*** Функція сновидіння як посередника між територією несвідомого й свідомістю може опусуватися за допомогою дієслів зі значенням "поєднувати", "давати вихід":

Some dreams appear not to establish a liaison between the unconscious phantasy and our conscious mind, but on the contrary, to be aimed at evacuation [22].

3. ***Dream is a gift.*** В психоаналітичній практиці доповідь аналізанда про сновидіння може сприйматися як своєрідний "дарунок" клієнта аналітику:

To take an obvious example, the analyst who moves expectantly in the chair as a patient brings a nightmare might inadvertently encourage the provision of such material as 'gift', or its withholding as a form of punishment and deprivation [22].

4. ***Dream is a movie.*** Перегляд сновидіння може викликати асоціацію з переглядом кінофільму, звідси метафора "кіно", яка підкріплюється такими образами як екран, фільм, спотворення зорового образу:

Lewin wrote an influential paper in 1946 in which he compared the dream to the projection of an image on a neutral surface, a screen like a cinema screen, which was originally the mother's body... Freud goes even further to analyze the nature of distortion by the dream [15].

У свою чергу кінофільм теж можна порівняти зі сновидінням, а стан перегляду кіно – зі сноподібним (*dream-like*) станом:

Films allow one to enjoy the victory that one never could as a child—they allow one (through an ironic association with the protagonist) to win the Oedipal conflict, if only in the dream-like state of film [20].

5. ***Dream is a body.*** Тіло людини описується в психоаналітичному дискурсі як частина несвідомого, до певної міри його матеріальний прояв або вмістилище. Очевидно,

звідси й з'являється асоціація сновидіння з тілом, сновидіння може описуватися як антропоморфне явище:

The dream, he said, has a navel which joins it to the underworld... [14].

6. Dream is a mystery or puzzle. Незрозуміла природа образів більшості сновидінь, їх поверхнева невмотивованість викликає асоціацію із загадкою, до якої слід підібрати ключ, чимось прихованим, що можна виявити, лише маючи специфічний досвід і знання:

...some dreams seem to be more 'disguised' than others [22].

In his peerless work dedicated to dreams and their interpretation in psychoanalysis – "Traumdeutung" (The Interpretation of Dreams, 1900) – Freud also mentions the famous keys of dreams, these genuine popular guides of common use [25].

7. Dream is a prophesy. Психоаналізу не властиво сприймати сновидіння як такі, що можуть містити передбачення майбутнього в буквальному сенсі. Тим не менше, народна свідомість схильна приписувати сновидінням цю містичну функцію:

The problem lies elsewhere, though: in psychoanalysis, dream never rouses interest for premonition – it is less or even not at all that we deal with foreboding dreams [24].

Because – we shouldn't forget – in the popular view dreams are always premonitions concerning future events [25].

Водночас, спираючись на матеріали сновидінь, терапевт або аналітик можуть до певної міри прогнозувати майбутній перебіг подій у процесі аналізу (терапії). Звідси з'являється образ сновидіння як інструменту передбачення або найважливішого засобу відображення стану подій в аналізі:

Sometimes it turns out that the dream beautifully anticipates (or at least gives a supporting picture of) the state of affairs in the analysis, and vice versa [22].

In other words dreams may be relived, may even foretell, something of the dynamics in the very session of which they are a part and to which they are a clue [22].

8. Dream is wish fulfilment. Іще З. Фройд запропонував інтерпретацію сновидінь як таких, що втілюють нездійснені підсвідомі бажання клієнта. Безперечно, цей підхід до аналізу сновидінь із погляду сучасного психоаналізу не є вичерпним або єдиною вірним, проте метафора здійснення бажання ще й досі зустрічається в психоаналітичному дискурсі, присвяченому сновидінням:

I remember a patient who had been in analysis with me for some years, who had recently rather unsuccessfully sold a valuable family heirloom. His dream was apparently a simple wish-fulfilment; he dreamt that the sale had been successful instead [13].

Thus it is then no wonder that this highly repressed, highly desirable impulse will find an outlet, a way of being satisfied, through dreams [20].

They equated the dream far more to creative play than to a disguised wish [13].

9. Dream is work. Сновидіння може бути описане як **інструмент** роботи несвідомого або психіки в цілому, як **результат** роботи психіки або ментальних процесів, а також як **об'єкт** психоаналітичної роботи (спільної роботи клієнта й аналітика над сновидінням під час аналітичної сесії) й водночас як **інструмент** аналітичної роботи в процесі психоаналізу.

9.1. Dream is an instrument. Сновидіння є одним із основних засобів роботи з матеріалами несвідомого, тож інструментальна метафора є однією з найчастіше вживаних у психоаналітичному дискурсі, коли йдеться про сновидіння:

Film is an artistic form of expression, but unlike most literature, film has a strong message for, and appeal to, the unconscious, performing the same essential work as dreams, and doing so in a manner which addresses the

unconscious aspects of the psyche often without the conscious ego ever realizing what has occurred [20].

We dream about daily issues, problems, and relationships. From the cognitive perspective, dreams help us to solve problems, work with information, and think [21].

9.2. Dream is the result of psychic or mental work. Сон опісується як результат психічної або ментальної роботи:

Cognitive theorists argue that dreams are a form of information processing, or mental work, in which we sort through all the information collected throughout the day [21].

From this perspective, referred to as the activation synthesis hypothesis, dreams are the brain's way of making sense of the random activity during REM sleep [21].

9.3. Dream is an object of work. Окрім інструментальної ролі, сновидіння може виступати в функції пацієнта, об'єкта, над яким виконується певна аналітична робота:

The dream is 'worked over' from the unconscious [22].

...a significant relationship was found between the frequency of the therapists' working on their own dreams and frequency of work on dreams in therapy. Because work on dreams was rated as beneficial for the clients, further studies investigating the effectiveness and the process of working on dreams will be of interest [23].

In addition, the therapists reported that the clients themselves often initiated work on dreams, whereas the therapists seldom explicitly stimulated dream recall or work on dreams [23].

На позначення процесу роботи над сновидіннями було утворено новий складний іменник *dreamwork*:

At bottom, dreams are nothing other than a particular form of thinking, made possible by the conditions of the state of sleep. It is the dream-work which creates that form, and it alone is the essence of dreaming – the explanation of its peculiar nature' [22].

Interestingly, no difference was found regarding the percentage of clients who initiate dreamwork [23].

10. Dream is an object of use. В контексті метафори "сновидіння як об'єкт аналітичної роботи" можна окремо виділити значення "сновидіння як об'єкт використання". Семантика цієї метафори знаходиться десь на межі між значенням пацієнта ("сновидіння – об'єкт використання в аналітичній роботі або в повсякденному житті") й інструмента ("сновидіння – інструмент, який аналітик із пацієнтом використовують для досягнення певної кінцевої мети").

- **Сновидіння як об'єкт використання:**

...it is not the dream's contents but the subject's 'use' of it that reveals his true pathology" [22].

- **Сновидіння як інструмент дослідження психічних процесів:**

The fourth goal was to test the hypothesis that personal experience with dreams is related to the professional use of dreams; that is, that therapists who often recall their own dreams and frequently work with them will use dreams more often in the therapeutic setting and assign a greater value to this technique [23].

Psychoanalysts use dreams more often in therapy, regard working on dreams as more beneficial, and report a more pronounced enhancement of dream recall in their patients [23].

For normal and neurotic people, the dream has an imaginative, 'as if' sort of quality. By means of it, they can explore areas of themselves, or feelings about the analyst, which feel hard to acknowledge [13].

...the untraumatic dream seems a gentle and convincing way of showing them some of the unconscious aspects of their minds [13].

However, therapists without psychoanalytic training used dreams much less often than psychoanalysts [23].

To summarize, working on dreams is still an important therapeutic technique that is frequently used, especially by psychoanalysts [23].

Висновки й перспективи дослідження. Сновидіння як один із найважливіших інструментів роботи з несвідомим займає центральне місце в психоаналітичному дискурсі. До складу концепту DREAM входять зокрема такі метафоричні образи як сон-посланець, сон-міст, сон-дарунок, сон-кінофільм, сон-тіло, сон-загадка, сон-проороцтво, сон-здійснення бажання.

Концептуальна метафора **work** є однією зі складових семантичної структури концепту DREAM. Сновидіння може описуватися як інструмент роботи психіки або несвідомого, як результат психічної або ментальної роботи, як об'єкт психоаналітичної роботи, а також як об'єкт використання або ж інструмент, яким користуються аналітик і клієнт під час психоаналітичної роботи.

Це, звичайно, не вичерпний перелік усіх метафор, пов'язаних із концептом DREAM. В психоаналітичному дискурсі широко представлена просторова метафора в контексті опису й аналізу сновидінь, сон розглядається як місце, що має свою географію, або ж як об'єкт, розташований у певному місці, але ця тема заслуговує на більш детальне висвітлення в межах окремої статті.

Ще один спосіб розглядати сновидіння – як знакову систему або як код, приписуючи йому якості семантичної системи. Вивчення когнітивних метафор, що входять до структури концепту DREAM, є одним із перспективних напрямків представленого дослідження.

1. Балабан О. О. Метафора як семантична універсалия / О. О. Балабан: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2006. – 20 с. 2. Будаев Э. В. Становление когнитивной теории метафоры / Эдуард Владимирович Будаев // Лингвокультурология. – Вып. 1. – Екатеринбург, 2007. – с. 16-32. 3. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / Анна Вежбицкая / А. Д. Шмелев (пер.). – М.: Языки русской культуры, 1999. – 780 с. 4. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука / Елена Самойловна Кубрякова // Вопросы языкознания. – № 4. – 1994. – С. 34-47. 5. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Лакофф Джордж, Джонсон Марк: Пер. с англ. / Под. ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М.: УРСС Эдиториал, 2004. – 256 с. 6. МакКормак Э.

Когнитивная теория метафоры // Теория метафоры. М., 1990. – с. 358 – 387. 7. Попова А. О. Когнитивна метафора та її типи / А. О. Попова: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.15 / Донецький національний ун-т. – Донецьк, 2003. – 20 с. 8. Семиотика: Антологія / Юрий Сергеевич Степанов (сост. и общ. ред.). – 2. изд., испр. и доп. – М.: Академический Проект, 2001. – 702 с. 9. Степанов Ю. С. Методы и принципы современной лингвистики / Юрий Сергеевич Степанов. – 4. изд., стер. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 311 с. 10. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / George Lakoff // Metaphor and Thought. / ed. A. Ortony. – Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 11. Ritchie D. Common Ground in Metaphor Theory: Continuing the Conversation / Daniel Ritchie // Metaphor and Symbol. 2004a. – Vol. 19. – № 3. 12. Turner M., Fauconnier G. Conceptual Integration and Formal Expression / M. Turner, G. Fauconnier // Metaphor and Symbolic Activity. – 1995. – Vol. 10. – № 3.

Ілюстративний матеріал. 13. Agarwal S. The Psychobiology and Psychoanalysis of Dreams [Електронний ресурс] / Simi Agarwal – 2012. – Режим доступу: <http://www.psychoanalysis.org.uk/budd.htm> 14. Budd S. The Shark Behind the Sofa: The Psychoanalytic Theory of Dreams / Susan Budd // Workshop Journal. – Issue No:48. – Autumn 1999. 15. Chiriac J. Dream Interpretation Method [Електронний ресурс] / Jean Chiriac. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dream_interpretation.html 16. Chiriac J. Snake Symbolism and Precognition Dream [Електронний ресурс] / Jean Chiriac. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dream_snake.html 17. Chiriac J. Interpretation and Psychoanalysis [Електронний ресурс] / Jean Chiriac. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dream_interpretation_and.html 18. Chiriac J. About How We Work with Dreams in Psychoanalysis [Електронний ресурс] / Jean Chiriac. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dreams_psychoanalysis.html 19. Chiriac J. Dreaming about Dying [Електронний ресурс] / Jean Chiriac. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dream_death.html 20. Kluge D. Psychoanalysis and Film [Електронний ресурс] / Daniel Kluge. – 2012. – Режим доступу: <http://www.dspp.com/papers/kluge.htm> 21. Kuther T. Why We Dream: Psychoanalytic, Cognitive and Biological Perspectives on Dreaming [Електронний ресурс] / Tara Kuther. – 2012. – Режим доступу: http://www.suite101.com/article.cfm/developmental_psychology/90837 22. Pick D. Dreams in Contemporary Psychoanalysis [Електронний ресурс] / Daniel Pick. – 2012. – Режим доступу: <http://www.psychoanalysis.org.uk/dpick2007.htm> 23. Schredl M. The Use of Dreams in Psychotherapy: A Survey of Psychotherapists in Private Practice [Електронний ресурс] / Schredl M., Bohusch C., Kahl J., Mader A., Somesani A. – 2012. – Режим доступу: <http://jppr.psychiatryonline.org/cgi/content/full/9/2/81> 24. Stefan D. Dream of a Beach and Sunshine [Електронний ресурс] / Dima Stefan. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/dream_beach_sunshine.html 25. Vasilescu H. The Key of Dreams and Psychoanalysis [Електронний ресурс] / Horia Vasilescu. – 2012. – Режим доступу: http://www.freudfile.org/psychoanalysis/key_of_dreams.html

Надійшла до редакції 14.09.12

Т. Нікульшина, доц.

КОЛОРИСТИКА ІРРЕАЛЬНОГО: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ (на матеріалі англійської та української мов)

У статті досліджуються особливості кольоропозначення об'єктів ірреального світу на матеріалі англійської та української мов з урахуванням даних лексикографічних джерел. Проведений аналіз дозволяє виокремити загальні ознаки та етноспецифічні риси досліджуваного. Особлива увага приділяється зіставному аспекту.

Ключові слова: кольоропозначення, відтінки кольорів, палітра кольорів, ірреальний світ.

В статті досліджуються особливості цветообозначення об'єктів ірреального світу на матеріалі англійської та української мов з урахуванням даних лексикографічних джерел. Проведений аналіз дозволяє виокремити загальні ознаки та етноспецифічні риси досліджуваного. Особлива увага приділяється зіставному аспекту.

Ключевые слова: цветообозначение, оттенки цветов, палитра цветов, ирреальный мир.

The article deals with the peculiarities of coloring objects within the world of irreality. The analysis is based on data of English and Ukrainian dictionaries. The article provides general and specific characteristics of the investigated. Special attention is paid to the contrastive aspect.

Key words: coloring, color shades, palette, world of irreality.

З огляду на зростання зацікавленості лінгвістичної спільноти до когнітивних особливостей, зумовлених відмінністю картин світу, неабияке наукове значення має зіставне дослідження відображення окремих аспектів у різних мовах.

Об'єкт дослідження – етнокультурні номінації ірреального світу. **Предмет дослідження** – кольоропозначення об'єктів ірреального світу.

Метою статті є виявлення особливостей кольоропозначення об'єктів ірреального світу в англійській та українській мовах. Зіставне вивчення дозволяє системно про-

аналізувати палітру кольорів і відтінків, сприяючи відображенню специфіки колористичної картини ірреального світу на матеріалі не близькоспоріднених мов. Відповідно до вищезазначеної мети сформульовано такі **завдання**: 1) систематизувати палітру кольорів і відтінків; 2) виявити спільні та відмінні риси кольоропозначення об'єктів ірреального світу в англійській та українській мовах.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає в тому, що вперше виділяються етноспецифічні особливості вербалізації кольорової перцепції ірреального світу англійською та українською лінгвостільнотами.